

Tizenöt éve ismerjük egymást; más-más okokból kerültünk Szegedre, de valamilyen módon mindketten ösztönző szellemi közegre lertünk ebben a sok- és nem mindig szépcarcú városban.

– Kezdjük hát Szegeddel! Mi köt ide téged?

– Szegedhez igen erős szálak kötnek. Merő véletlen, hogy már a születésem is itt történt meg, bár családom tősgyökeres hódmezővásárhelyi. Tudomásom szerint édesanyám terhességi problémák miatt jött szülni a szegedi klinikára. Tizenöt éves koromig Vásárhelyen éltem. Körülvett szüleim féltő szeretete, és már akkor körülvett a zene is, melyet nyolcéves koromban fedeztem fel. A felfedezés közvetlen oka egy rokon néniéne a zongorája volt, melyet egy időre nálunk helyeztünk biztonságba, és amelyen hamarosan játszani kezdtem a rádióban hallott zenéket. Innen aztán már egyenes út vezetett a zeneiskolába, majd az általános iskola elvégzése után a szegedi konzervatóriumba, melyet akkor Zene-művészeti Szakiskolának neveztek. Ma is emlékszem zeneszerzés-felvételimre 1963 tavaszán, a „konzi” 19-es termében: az akkor már Szegeden élő Vántus István és az akkoriban éppen itt tanító Bozay Attila kérdezték tőlem ezt-azt, és nekik játszottam el gyermeki zeneszerző-próbálkozásaimat. És mivel felvettek, négy évre szegedi diák lettem.

– A középiskola életünk meghatározó korszakára, a kamaszokra esik. Milyen volt a te négy szegedi, középiskolás éved?

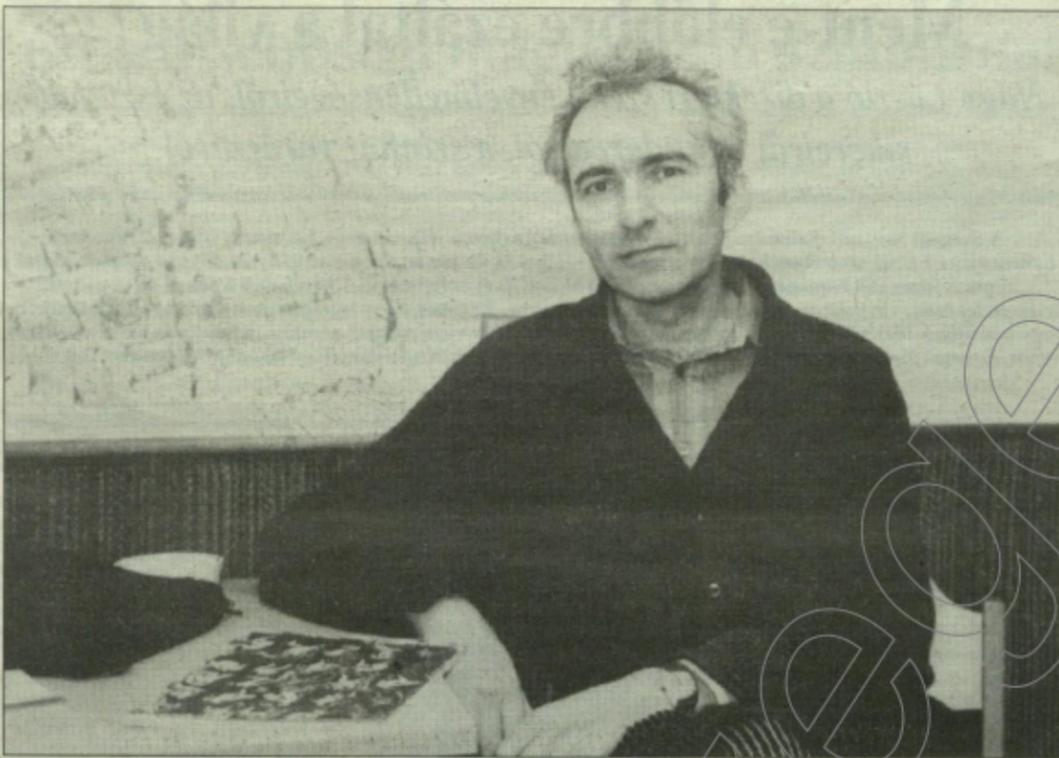
– Hogy milyen volt? Sűrű, zaklatott és gazdag mindenféle benyomásban és tapasztalatban. Vántus István zeneszerző-növendékékként próbáltam elsajátítani a szakma alapjait; mesterem hol elégedett volt velem, hol nem. Azt hiszem, mégis az elégedetlenség volt nála a gyakoribb, általában kevesellte az órára vitt darabjaimat. (Biztosan igazza volt, mert most én keveslem ugyanúgy a növendékeim által hozott kompozíció-gyakorlatokat.) A szakiskolából még egy tanárom marad felejthetetlen számomra: egy csodálatos zongoratanárnő: Nagy Kálmánné, Irma néni. Bár soha nem akartam zongorista lenni, az ő zongorárai nagy élményt, alapvető zenei ismereteket megszerzését jelentették számomra. Amit ő egy Bach-füga vagy Beethoven-Iassú tétel előadásáról mondott, az mind muzsikusságom alaprétegébe épült be, bár szó szerint már nem tudnám idézni.

– A szegedi operajátszás fénykorát is átélhetted ebben az időben...

– Zenei létém iskolán kívüli meghatározó eleme volt Vaszy Viktor, illetve az általa dirigált operaelőadások. Nem sok operát vezényelhetett 1963–67 között, amit végig ne ültem volna. Micsoda gazdag repertoárt engedhetett meg magának akkoriban a Szegedi Nemzeti Színház! Ez olyan csoda volt, ami valószínűleg soha többé nem fog megismétlődni. Mai növendékeink fel sem foghatják, milyen gazdagság birtokosa lehettem én középiskolás koromban pusztán attól, hogy heti két-három estén át a színház harmadik emeletén ültem. Szóval kifejezetlenül a tapasztalatoknak ez a csodás tömege: a gyönyörű dallamok, a zenekari hangzás, a cselekmény-szöveg-zene egymást erősítő hármassága, az érzelmi élmény elsöprő ereje és Vaszy ellenállhatatlan szuggesztív, drámai vezénylése. Az olyan művek, mint Verdi Otelloja, Puccini Bohéméleté és Triptichonja, d'Albert Hegyek Aljánja elemi erejű zeneiérzelmi archetipusokként épültek be a személyiségembe. Hadd fejezzem be szegedi középiskolás korom felidézését ezekkel az emlékekkel. Nem térek most ki a kollégium, a vonattal való bejárás és a különböző albrételek egymást váltó gyötrelmeire, és nem beszélek szüleim haláláról sem, akár milyen nagy űrt hagyott is bennem...

– Tiszteletben tartom tartózkodásodat, ezért inkább a folytatásról faggatlak tovább.

– Budapestre következett, a Zeneakadémia, ahol öt évig Szervánszky Endre növendéke voltam és 1973-ban megszereztem zeneszerző-diplomás. Szervánszky nagy ember volt. Műveiből ítélve jó muzsikussá is lehettem, de a zeneszerzés-órákon ez nem nyilvánult meg, legalábbis számomra nem.

„Az ezredvég harmóniái”

Huszár Lajossal beszélget Baka István

Hiába volt a négy évi zongoratanulás, kedvenc dallamaimat ma is csak két ujjal tudom lepötyögtetni. (Igaz, gépelni is két ujjal szoktam, mégis micsoda különbség!) Ennek ellenére – vagy tán éppen emiatt – a zenét és a zenével foglalkozókat jobban tisztetem, mint az irodalmat és a toll vagy az írógép bajnokait – az ő trükkjeiket ismerem és gyakorlom magam is, de a muzikusok világa varázslatos és szent előttem. Ezért vagyok büszke, hogy Huszár Lajos a barátságába fogadtott – elvégre ő az egyetlen élő zeneszerző, akit ismerek! Ráadásul – őszintén mondom – nagyon jó zeneszerző; ami kevés lemezen, kazettán megvan tőle, rendszeresen szerepel házi koncertjeimen. (Egésznapos programok ezek, mert reggeltől estig zenét hallgatok; írni, fordítani se tudnék nélküle.) Huszár Lajossal csereviszonyban is vagyunk (Szosztakovics-lemezeinket szoktuk cserélni –, van, ami neki van meg, van, ami nekem; kettőnk gyűjteményéből majd nem a teljes életmű összeáll. S még valami: egy beszélgetésünk alkalmával kiderült, hogy ő sokkal több Dsida-verset tud idézni, mint én, én viszont jóval több komponista-kismestert ismerek – ebből jöttem rá, hogy a saját szakmájában mindenki a saját rögeszméivel törődik elsősorban, míg a hobbiként szeretett másik művészeti ágból átfogó ismeretekre törekszik. (Bélyeget sem a bélyegtervezők gyűjtenek; furcsa is lenne!)

Viszont lebilincselő volt benne az Ember, aki mindig az igazságot kereste, sokat csalódott és mindig megpróbált talpra állni. Tele volt mély gondolatokkal, rezignált bölcsességgel, alázattal és emberszeretettel. Szegyenkezve kell bevallanom, hogy alig emlékszem valamire a mester gondolataiból. Esmefuttatásait rajongva hallgattam, de nagy részüket elfelejttem; éretlen és buta lehettem, hogy nem fogadtam be őket jobban. Bár hallgathatnám újra mai eszemmel, amit Szervánszky tanár úr mondott őt éven keresztül! És nem csak ő: fejlethetetlen zenei történet-tanárait, Bartha Dénes és Perinye András is! De hát azt hiszem, nem én vagyok az egyedüli, aki felnőve-bűnbánattal állapítja meg, milyen keveset őrzött meg volt mestereinek tanításából.

– Mikor kerültél vissza Szegedre?

– 1973 őszétől a szegedi konzervatórium, akkori nevén: Tömörkény István Zene-művészeti Szakközépiskola tanára lettem. Nagyon otthonosan mozogtam itt a sok ismerős: volt tanáraink, volt diáktársaim között. Boldog állapot kezdő tanárnak lenni – az ember még félig növendéknek érzi magát, a tanítványok egy része még tegez. Aztán pár év múlva jön az új generáció, ők már tanárként ismernek meg, „csókolom”-mal köszönek. Én pedig kénytelen-kelletlen belátom, hogy menthetetlenül átléptem a tanárok kasztjába, és felnőttnak kell számíttanom magam, legalábbis a látszat szerint... Így teltek tanári éveim; közben fél évet töltöttem Rómában: a Santa Cecilia Akadémia ösztöndíjasaként Goffredo Patrassi növendéke voltam; továbbá átstem egy házasságon és egy váláson... Aztán, úgy 1982-től kezdtem magam rosszabbul érezni az iskolában és a tanárkodásban. Ezt nem tudom egész világosan megmagyarázni. Úgy tetszett, az akkori növendékek kevesebb érdeklődéssel fogadják tanításomat; ez főleg a zeneirodalom-órákon érintett érzékenyen. Mintha a gyerekek fokozatosan elvesztették volna azt a közvetlenséget, talán naivitást, ami korábban jellemezte őket. Függetlenebbek,

tartózkodóbbak, cinikusabbak lettek, egyre jobban megtanultak védekezni. Ma már tudom, hogy iskolánkban akkor kezdett téri hódítani a modern, urbanus ifjúság. Szóval; hosszas töprengés után a távozás mellett döntöttem.

– De most megint itt vagy...

– Nagyjából egy fél év kellett hozzá, hogy belássam, kár volt elmennem. Az az elidegenedési folyamat ugyanis, ami akkoriban indult meg Szegeden, másutt még előrehaladottabb stádiumban volt, mint ahogy erre saját kínomon rá kellett jönnöm. Szeged-nélküli éveimben, tehát 1984 és 89 között három munkahelyet próbáltam ki: a Szín-művészeti Főiskolát, a Magyar Rádiót és a békéscsabai Zene-művészeti Szakiskolát. Mindhárom helyen értek pozitív és negatív élmények és természetesen a „világlátással” együtt járó élettapasztalatok, melyek végző soron mindig pozitívak, de mindenhol Szegedre húzott vissza a nosztalgiai. Hiába, Szeged mégiscsak mindennél vonzóbb és fontosabb. Nem egészen simán ugyan, de 1989 őszén visszafogadtott régi iskolám, először még régi formájában, majd 1990-től mint a Zene-művészeti Főiskola Szegedi Konzervatóriuma. Hogyan jellemezem ezt a mostani időszakomat? Egyfelől szkepszis és belenyugvás tölt el: nem tehetek mást, minthogy elfogadjam ezt a semlegesebb, távolságtartóbb légkört, amely az emberek többségétől elzár. Másrészt: az iskolavezetés bizalommal és megbecsüléssel viszonyult munkámhoz, és ennek nagyon örülök. Harmadszor pedig: egyre nagyobb önkritikával szemlélem saját tanári munkámat, egyre elégedetlenebb vagyok felkészültségemmel, módszereimmel. Ha valaki a visszajöveletem okát firtatja, általában ezzel a közhellyel szoktam válaszolni az iskolával és a várossal kapcsolatban: „Olyan, amilyen, de legalább az enyémm!”

– A zenei múltból és jelenből kik állnak közel hozzád?

– Erre nehéz válaszolni, mert zeneszerzőkhöz, művekhez többféle megközelítést ismerek és gyakorlok: az

egyik, ha szívből, az érzelmeiktől meghatározva szeretek valakit- valakit; a másik, ha a szakmai tudást, teljesítményt csodálom; a harmadik, ha valami érdeklődést, izgalmat, kíváncsiságot kelt bennem. Szívből szeretem Monteverdit, Mozartot, Schubertet, Schumann, Brahmsot, a kései Wagnert és Verdit, Muszorgszkijt, Mahlert, Debussyt, Stravinskyt, Bartókot, a korai Weber és a kései Szostakovicsot. A maiak közül szeretem Lutoslawskyt, Ligetit, Gubajdulint, az itthoniak közül Kurtágot, Szöllösyt, a neotonálisok közül Göreckit és Arvo Pärtet. Érdekel és izgat a francia Messiaen, az avantgárd törekvések, az amerikai „minimalisták”, élükön Steve Reich-hal, valamint a külföldi és hazai neotonálisok-neoromantikuskok. Személyes érdekességként számolhatok be a mai román zene iránti érdeklődésemről. Jó néhány erdélyi és bukaresti muzikus-szal kerültem kapcsolatba; részt vettem az 1991-es bukaresti modern zenei fesztiválon és mély nyomot hagytak bennem egyes román zeneszerzők művei – Aurel Stoe, Stefan Niculescu, Myriam Marbe, Doina Rotaru nevét említhetném. Milyen szomorú, hogy hazánkban ezekről a kiváló komponistákról nem is nagyon hallottak. Igaz, ez fordítva is igaz...

– ...mint ahogy a szerb, bolgár, szlovák, litván és magyar zeneszerzők se nagyon tudnak egymásról. S ez nem is az újra fellángoló nacionalizmusok bűne – az irodalomban, képzőművészetekben ugyanez a helyzet. De milyen zenét írsz te ebben az összekavarodott Kelet-Közép-Európában?

– Főiskolás éveimtől nagyjából a 80-as évek elejéig én is a kelet-közép-európai avantgárd hatása alatt komponáltam. Az ebből az időszakból származó legsikerültebb műveim a 69. szoltár tenorhangra és zongorára (1976), a Scherzo és adagio kamarazene-karra (1978) és a Rézfúvós kvintett (1980). A 80-as évek elején, mint sokan mások, én is a tonalitás, a hagyományok felé fordultam...

– Hadd jegyezzem meg közbevetőleg, hogy költészetünkben épp ez idő tájt következett be egy – szerintem erőltetett – avantgárdítsa fordulat...

– Ehhez nem tudok hozzászólni, de tény, hogy én éppen ebben az időben nem éreztem többé lehetségesnek a „tisza” atonalitás (meghatározott-hangnemenküliség) használatát. Így került sor néhány hagyományos elemeket (is) felhasználó mű megírására...

– Tehát visszatértél a „rímes, kötött formájú versekhez”?

– Te ezt bizonyára így mondanád. „Hagyománykövető” (maradjunk az idézőjelnél) műveim közül talán két kamarazenekari darab: a Concerto rustico (1985) és a Kamarakonzert (egy tételes csellóverseny – 1987), valamint két kórusmű: a Dies sanctificatus (1983) és A csönd virága (Juhász Ferenc versére – 1990) sikerült legjobban.

– Min dolgozol most, milyen terveid vannak a közeljövőre?

– Egy Pilinszky-dalciklus van előttem – mezzoszoprán hangra és három vonósra –, egyszer már megírtam, most újrakomponálom, mert az első változattal nem voltam megelégedve. Szeretném, ha tavasszal a szegedi modernzenei fesztiválon bemutatnák. Az 1992-es évben kell elegendően egy amerikai megbízásnak is: zenekari darabot rendeltek tőlem. Holland megrendelésre vonótrió írását tervezem, ugyanakkor a temesvári Contrast-trió is új művet vár tőlem.

– Az előadói apparátuson kívül mit tudsz mondani ezekről a még megírandó műveidről? Határozott elképzeléssel ülsz le dolgozni?

– Hogy milyennek lesznek új munkáim, természetesen nem tudom. Egyvalami azonban biztos: erősödik bennem a vágy valamiféle szintézisre régebbi és újabb technikák, romantikus kifejezés és szigorú szerkesztésmód között. Nem akarom vállalni sem az egyoldalú neoromantikát, sem az egyoldalú avantgárdot; a stílusok olyan egységére vágyom, amely az ember teljes érzelmi skáláját tartalmazza, ugyanakkor nem zárkózik el korunk bonyolult, mély és szorongató válságainak kifejezésétől sem.

– Milyen kapcsolatod van a rádióval, a Zeneműkiadóval és a Hungarotonnal?

– A rádió a 80-as évek közepéig a legtöbb műveimet felvette. Némelyikük időről időre hallható is a műsorban. Azóta gyakorlatilag nem tettem lépéseket újabb felvételek érdekében. Részben azért, mert több munkámmal elégedetlen voltam – főleg az előbb említett romantikus-avantgárd stílus-dilemma megoldatlansága miatt –, részben pedig a saját lustaságom miatt. A hanglemezekkel se volt szerencsém. A Hungaroton még nem készített velem szerzői lemezt; tervezik ugyan, de a jelenlegi anyagi körülmények erősen hátráltatják ennek megvalósulását. Nekem kellene szponzorok után néznem, de mivel nem vagyok a gyakorlati élet embere, erre nehezen szánom rá magam. Meg aztán – kinek van szüksége manapság egy mai magyar zeneszerző lemezére, magán a zeneszerzőn kívül? Három alkalommal mégis készítették lemezfelvételt egy-egy műveimből: szerepeltem egy fiatal zeneszerzőkkel készített „antológia-lemezen”, s két másik, kereskedelmi forgalomba nem került kiadványon: egyszer a szegedi Weiner Kamarazene-kar lemezére került Kamarakonzertem, Sin Katalin csellósólójával, máskor a békéscsabai Bartók Leánykar vette fel két kórusomat, Rácz József vezényletével. A Zeneműkiadónál összesen nyolc kisebb-nagyobb kompozícióm jelent meg, utoljára a Concerto Rustico. Mivel az utóbbi időben a kiadó gyakorlatilag megszűntette a mai magyar művek kiadását, a jövő kilátásai teljesen bizonytalanok.

* Ezekkel a keserű szavakkal, melyek az irodalom, a képzőművészetek és valamennyi művészeti ág helyzetéről elhangozhattak volna, végződött a beszélgetésünk. Vigasztalásul feltettem a lemezjátszóra a Kamarakonzertet. Kőből, homályból, a lélek iszamos mélységeiből indul a gondolkodásom s emelkedik egyre följebb; a zenekar eleinte féltékeny, majd egyre magabiztosabban követi: panaszból, jajszavakból, fájdalmas disszonanciákból születnek meg a megnyugvás, a vigasz hangjai: az ezredvég harmóniái.